

Az új büntetőjog emberisége

A jognak, hogy betölthesse a társadalom fejlődését előmozdító szerepét, összhangban kell állnia azokkal a gazdasági-társadalmi viszonyokkal, amelyeket kifejez és szentesít. Ennek az összhangnak megvalósulása szükségessé teszi a jog és intézményeink állandó tökéletesítését, a társadalmi realitásokhoz való alkalmazkodását. „A szocialista jognak — állapította meg Nicolae Ceaușescu elvtárs a párt Országos Konferenciáján — tökröznie kell azokat a mélyreható gazdasági és társadalmi-politikai átalakulásokat, amelyek a szocialista forradalom és építés folyamán lezajlottak. A jogszabályoknak szentesíteniük és védeniük kell népünk alapvető vívmányait, biztosítaniuk kell a közvagyon fejlődését, az állampolgári és szabadságjogok gyakorlását.”

Az ország törvényei között jelentős helyet foglal el a Büntetőtörvénykönyv. Törvényeink rangsorában Alkotmányunk után a második helyen áll. A büntetőjog hatékonyan védi szocialista köztársaságunk jogrendjét, a nép forradalmi vívmányait, az állam külső és belső biztonságát, a szocialista rendszer anyagi alapját, a közvagyon, az állampolgárok demokratikus szabadságjogait. Ezért a párt- és államvezetőség különleges figyelmet fordít a büntetőtörvényhozás tökéletesítésére. A közelmúltban nyilvános megvitatásra közzétett Büntetőtörvénykönyv-tervezetet a lakosság széles tömegei olvasták, tartalmának javítására számos javaslatot tettek. Az új Büntetőtörvénykönyv a szocialista törvényesség megalkuvás nélküli, szilárd biztosítéka kell hogy legyen. Határozott és világos rendelkezéseivel fel kell számolnia az önkényesség, a visszaélések és törvényszegések mindenféle megnyilvánulásait. Szocialista demokráciánk további fejlődése megköveteli, hogy állami, társadalmi életünk minden területét a szigorú törvényesség és a törvénytisztelet szelleme hassa át.

Ennek megvalósítására a több mint 32 évvel ezelőtt életbe lépett Büntetőtörvénykönyv alkalmatlannak bizonyult. Szerkezetében, elvi felépítésében, bűncselekményt megállapító és büntetést kiszabó rendszerében az akkori idők szükségleteit és követelményeit tükrözi. (Itt jegyezzük meg, hogy a régi Büntetőtörvénykönyv — Cod penal — 1936. január 1-én lépett életbe, s azóta számos vonatkozásban módosították.) Sok rendelkezése idejét múlt, a külföldi modern büntetőjogok szemléletével ellentétes. A bűncselekményre és a büntetésre vonatkozó alapvető rendelkezései a klasszikus büntetőjogi iskola túlhaladott eszméit tükrözik. Büntetési rendszere túl bonyolult, a büntetések alkalmazásában a közvélemény erkölcsi erejének szerepe, a nevelési szempontok nem érvényesültek megfelelően.

A társadalmunk szerkezetében, a dolgozók szellemi arculatában végbement változások — a kizsákmányoló osztályok felszámolása, az új szocialista erkölcs kialakulásának folyamata — megteremtették a szükséges feltételeket, hogy számos eddig büntetett cselekményt átértékeljünk a büntethetőséghez szükséges társadalmi veszélyesség szempontjából. Ennek nyomán lehetővé vált a büntetőjog alkalmazási területének leszűkítése és több mint 60 bűncselekmény dezinkriminálása. A dezinkriminált cselekmények sorából megemlíthjük a kivándorlási csalást, a hitelezők kijátszását és a sajtóvétségeket. A megváltozott gazdasági-társadalmi viszonyok következtében az ilyen bűncselekmények elkövetéséhez szükséges feltételek

vagy megszűntek, vagy elvesztették bűnügyi minősítésükhöz megkívánt társadalmi veszélyességüket, s az egyszerű kihágások szférájába kerülnek.

A Tervezet sajátosságai közül elsősorban a *törvényesség* alapelvét kell kiemelnünk. A szocialista társadalmi rend fejlődése megköveteli a törvénytisztelet fokozását. A büntetőtörvény végső fokon a törvények szigorú betartását biztosítja, kényszerű és hatásos nevelőintézkedéseket alkalmaz azokkal szemben, akik a legjelentősebb társadalmi értékek oltalmát szolgáló jogszabályokat megszegik. A Büntetőtörvénykönyv rendelkezése éppen az, hogy biztosítsa a szocialista törvényesség maradéktalan betartását, úgy, hogy senki semmiféle formában ne sértse meg és ne követelhesse el visszaéléseket.

Ismeretes, hogy a múltban egyes állami szervek hivatali túlbuzgóságból vagy bűnös szándékosságból visszaéléseket, törvényszegéseket követtek el, s önkényes jogszabály-értelmezések fordultak elő. Így megtörtént, hogy alapos bizonyítékok hiányában ártatlan embereket állítottak a bíróság elé és ítélték el, vagy velük szemben bűnösségükkel arányban nem álló büntetéseket alkalmaztak — mutat rá a Büntetőtörvénykönyv-tervezet hivatalos indoklása. A Tervezet célja olyan feltételek megteremtése, amelyek kizárják az ilyen jelenségek előfordulását, szavatolják a szigorú és következetes törvényességet a vizsgálat és az igazságszolgáltatás tevékenységében. A Tervezet szocialista tartalmát a leghatározottabban éppen a törvényesség iránti fokozott igényesség domborítja ki.

A Büntetőtörvénykönyv-tervezet alapelve, hogy a bűncselekményeket és a büntetéseket kizárólag a törvény állapíthatja meg. Csak a *törvény meghatározta*, társadalomra veszélyes cselekmények büntethetők, s csak olyan büntetések, valamint biztonsági intézkedések alkalmazásával, amelyeket a törvény a cselekmények elkövetése idején előírt. A törvényesség említett elvéből következő szabály, hogy a büntetőtörvény nem alkalmazható azokra a cselekményekre, amelyeket az új törvény kivon a büntethetőség köréből, valamint az is, hogy ha a cselekmény elkövetése és az ítélelhozatal közötti időben a büntetőtörvény megváltozik, a vádlottra mindig a legenyhébb törvényt kell alkalmazni. A törvényesség gondolatát tükrözi az a fontos rendelkezés is, hogy a büntetőfelelősség egyetlen alapja a vádlott bűnössége, tehát az a körülmény, hogy a társadalomra veszélyes cselekményét — amelyet a törvény bűncselekménynek minősít — *vétkesen, szándékosan* vagy *bűnös gondatlansággal* követte el. A vétkesen elkövetett cselekményt a Tervezet, függetlenül társadalmi veszélyességi fokától, bűncselekménynek (infracțiune) nevezi. A Tervezet, egyes külföldi büntetőjoghoz hasonlóan, szakít a bűncselekmények klasszikus hármas (büntett, vétség, kihágás, románul: crimă, delict, contravenție), illetőleg a mozernebb — jelenleg is érvényben levő — kettős (büntett és vétség) felosztásával, s csupán egyfajta bűncselekményt (infracțiune) ismer. Régi Büntetőtörvénykönyvünk a bűncselekmények hármas osztályozását — trichotomia — fogadta el. Az 1954. évi május 21-i törvényerejű rendelet a kihágásokat kivonta a büntetőtörvény hatálya alól, és a közigazgatási jog hatáskörébe utalta. Azóta a bűncselekmények kettős osztályozása — dichotomia — maradt érvényben (büntettek és vétségek), a kihágások elvesztették büntetőjogi jellegüket. Ezentúl a bűncselekmény társadalmi veszélyességének súlyosságát kizárólag a büntetés *mértéke* jelzi.

A Büntetőtörvénykönyv másik jellegzetes sajátossága a büntetőjogi védelem fő irányaira vonatkozik. Az első szakasz értelmében a büntetőtörvény célja a szocialista köztársaság léte, szuverenitása, függetlensége, az állam egysége, a szocialista tulajdon, az állampolgárok személye és jogai, az ország törvényes jogrendje elleni bűncselekményekkel szemben védelmet biztosítani. Az új büntetőjogi szemlélet szerint a szocialista társadalmi rend, az állam külső és belső biztonsága ellen

elkövetett cselekmények a legsúlyosabb bűnöknek tekintendők, fokozott társadalmi veszélyességet jelentenek a szocialista tulajdon elleni bűncselekmények is.

Új büntetőjogunk biztosítja a személy életét, testi épségét, szabadságát, becsületét, javait, s megfelelő büntetéseket ír elő az említett értékek ellen irányuló bűncselekmények elkövetőjére. Ezek a rendelkezések szilárd biztosítékai az Alkotmányban szentesített személyi jogok gyakorlati érvényesítésének, erősítik az állampolgárok biztonságérzetét a civilizált társadalomra jellemző jogrendben, amely nélkülözhetetlen feltétele az emberek szabad, sokoldalú tevékenységének a társadalmi élet minden területén.

Az új büntetőjogi koncepció nem hagyja figyelmen kívül a családjogi viszonyok védelmét sem. A család társadalmunk alapsejtje, megerősítése, védelme alkotmányos elv. Ennek az elvnek szellemében tágul a család elleni bűncselekmények köre, szigorúbbak lettek a velük kapcsolatos büntetések. A Tervezet 305. szakasza szerint a *család elhagyásának* (abandon familial) bűncselekményét alkotja nemcsak a családi otthon rosszhiszemű elhagyása és a család tagjai iránti tartási kötelezettség teljesítésének elmulasztása, hanem a család valamelyik tagjának az otthonból történő elűzése, fizikai vagy erkölcsi szenvedéseknek való kitétele, a számára szükséges segítség megtagadása.

A Tervezet a régítől eltérő új büntetési rendszert ír elő. A szocialista humanizmus eszméjétől illetve a büntetési rendszer, kényszerítő jelleg mellett, első helyet biztosít a nevelési-átnevelési szempontoknak, figyelembe véve, hogy a büntetések végső célja: az elítélteknek a társadalmi életbe történő reintegrációja, erkölcsi átalakítása. A szocialista államban a büntetés nevelő jellege mind fokozottabban és elsősorban végrehajtási körülményeiben valósul meg. Ellentétben a régi Büntetőtörvénykönyv bonyolult büntetési szabályozásával, amely a szabadságvesztéses büntetéseknek nem kevesebb, mint nyolc különféle formáját ismerte, a Tervezet csupán egyféle szabadságvesztéssel járó büntetést — fogházat — ír elő, amelynek tartalmát 15 nap és 25 év között állapítja meg. A régi törvénytől eltérően nem ismeri az életfogytiglani szabadságvesztést, a súlyos börtönt, sem a szigorított fogházat. A szabadságvesztéssel járó büntetés végrehajtása a kötelező, hasznos és fizetett munkán alapszik. Az elítéltek, ha munkaképesek, kötelesek megfelelő társadalmilag értékes munkakörben dolgozni, s ezért fizetést kapnak. Ennek egy részét az elítéltek megtartják, és saját céljaikra felhasználják, kamatoztathatják, más részét pedig ellátásuk költségeinek fedezésére a fogház vezetőségének beszolgáltatják.

A pénzbüntetés a vádlott anyagi helyzetének megfelelően 500—5000 lejig terjedő összegben szabható ki. Újítás az is, hogy a pénzbüntetést — ki nem fizetése esetén — nem lehet fogházra átváltoztatni. Mint mellékbüntetések: az 1—10 évig terjedő jogfosztás, a katonai lefokozás és a teljes vagy részleges vagyonek Kobzás alkalmazhatók.

A halálbüntetést csak egészen súlyos bűncselekményekre, mint kivételes kényszereszközt, lehet kiszabni. Nem alkalmazható kiskorúakkal, terhes vagy három évesnél fiatalabb gyermekkel rendelkező anyával szemben.

A Tervezetnek egyik jelentős sajátossága a közösségi befolyásolás formáinak bővítésével kapcsolatos. A társadalmi életünkben végbement mélyreható változások eredményeként lehetővé vált egyes veszélyes bűncselekmények esetében az állami büntető felelősségrevonásnak társadalmi-közösségi bíraskodással való helyettesítése. Büntetőtörvényhozásunkban ennek a teljesen új intézménynek a megvalósulása a *közvélemény szerepének* növekedését, a szocialista demokrácia egyre fokozódó ki-szélesítését mutatja. Ez is hangsúlyozza, milyen fontos szerep hárul a társadalmi

közösségre a szocialista jogrend védelmében és megerősítésében. Ennek következtében azok a bűnügyek, amelyekben a törvény előírta büntetés 1 év vagy ennél kisebb, a társadalmi befolyásolási szervek (a néptanácsok végrehajtó bizottságai, valamint a vállalatok, intézmények mellett működő társadalmi bíróságok) hatáskörébe kerülnek. Így jelentősen le fog szűkülni a büntetőjogi kényszereszközök alkalmazásának területe. A társadalmi bírások szervei az eléjük kerülő személyekkel szemben a közösségi befolyásolás legmegfelelőbb eszközeit használják, mint amilyen a megrovás, dorgálás, pénzbüntetés, szolgálati visszaminősítés, a munkaszerződés felbontásának javasolása.

A közösségi befolyásolás egy másik formája a törvény által legtöbb hat hónappal büntetett bűncselekményt elkövető személyek közösségi jótállás alá helyezése. Ez 1 évre érvényes, és csak az alkalmazottak vagy szövetkezeti tagok közgyűlésén hozott határozat alapján alkalmazható. Ha a közgyűlés erkölcsi garanciát vállal a büntetésért, meghatározza a vele szemben alkalmazandó befolyásolási intézkedéseket, s ezek foganatosítására megfelelő kollektívát jelöl ki. A közösségi jótállásban részesített személy köteles jó magaviseletet tanúsítani, s teljesítenie kell az átnevelésére hozott intézkedéseket. Ellenkező esetben a jótállás vele szemben visszavonható.

A Tervezet külön fejezetben foglalkozik a *kiskorú bűnözés* leküzdésének kérdésével. A modern büntetőjogok példáját követve a kiskorúak büntető felelősségre vonásának korhatárát a 14. életév betöltésétől számítja, az alsó korhatárt 12 évben megszabó régi törvénnyel szemben. De a 14—16 év közötti kiskorú is csak akkor felel, ha a bűncselekményt a szükséges ítélőképesség birtokában követte el. Kiskorúval szemben fogház-büntetés csak akkor alkalmazható, ha a nevelőintézkedések elégtelennek bizonyulnak. Ilyen intézkedések: a dorgálás, szigorú ellenőrzés alapján történő szabadon bocsátás, javító és gyógynevelői intézetbe utalás.

Jelentős újítás az 1 évnél kisebb büntetések esetében a jog szerinti *rehabilitálás* rendszerének bevezetése. E tekintetben a büntetés kitöltésétől számított három év letelte után — ha az elítélt nem követett el újabb bűncselekményt — bírósági eljárás nélkül, a törvény erejénél fogva rehabilitáltak tekintendő. Megemlítjük, hogy a köztulajdon kárára elkövetett bűncselekmények miatt kiszabott büntetések esetében e szabály nem alkalmazható, itt is, valamint az 1 évnél súlyosabb büntetések alkalmával kizárólag bírósági úton történő rehabilitálási eljárásnak van helye.

A Tervezet széles körű, nyilvános megvitatása után tökéletesítésére tett számtalan javaslattal, észrevétellel gazdagodva rövidesen a szigorú törvényesség szellemét tükröző törvény lesz. Rendeltesét viszont csak akkor töltheti be, ha következetesen ebben a szellemben alkalmazzák.

* *Lapzárta után jegyezzük meg, hogy a Nagy Nemzetgyűlés 1968. június 21-én megszavazta Románia Szocialista Köztársaság Büntetőtörvénykönyvét. A szerkesztőség.*

